

JUHLAJULKAISU

KAARLO JUHO
STÅHLBERG

1865 · 28/1 · 1945

SUOMALAINEN LAKIMIESYHDISTYS

**TYRVÄÄN KIRJAPAINO OY
VAMMALA 1943**

ISBN 978-951-855-881-4 (PDF)

Perustaja- ja Kunniajäsenelleen, Presidentti

Kaarlo Juho Ståhlbergille

hänen täyttäessään kahdeksankymmentä vuotta

Kunnioittavasti

Suomalainen Lakimiesyhdistys

28 päivänä tammikuuta 1945

Aarne Rekola

Pääomanhäviön ja yritystappion erosta tuloverotuksessa

I.

Tulo- ja omaisuusverolain (annettu 19/11 1943, seuraavassa lyhennetty T O L) 25 §:n mukaan on verotettavaa tuloa tulo- ja omaisuusverotuksessa arvioitaessa lupa vähentää tulon hankkimisesta ja säilyttämisestä johtuneet kustannukset. Maalaiskuntain kunnallisasetuksen (annettu 15/6 1898, seuraavassa M K A) 82 §:n 5) kohdan mukaan saadaan kunnallisverotuksessa taas veronalaisista tuloista vähentää mm. tarpeelliset vuotuiset kunnossapito- ja käyttökustannukset, työpalkat sekä kohtuulliset arvovähennykset, ja samansisältöinen säännös on myös kaupunkien kunnallisasetuksen (8/12 1873, lyh. K K A) 55 §:n 1) kohdassa. Näissä säännöksissä tarkoitettuja vähennyksiä kutsutaan tavallisesti ns. luonnollisiksi vähennyksiksi. Ne kohdistuvat johonkin tiettyyn tulolähteeseen, ja ne saadaan siis tehdä lähinnä sen veronalaisesta tulosta. Tässä suhteessa ne eroavat ns. yleisistä ja erityisistä vähennyksistä, jotka eivät kohdistu mihinkään erilliseen tulolähteeseen, vaan jotka verovelvollinen yleensä saa tehdä eri tulolähteittensä yhteisestä tulomäärästä ennen lopullisesti verotettavaksi jäävän nettotulon määräämistä.

Edellisten määräysten lisäksi on T O L 28 §:n 4) kohdassa vielä säädetty, että verovelvollisella on oikeus tässä lainkohdassa tarkoitettuna yleisvähennyksenä tuloistaan myös vähentää elinkeinotoi-

minnassaan syntynyt tappio, jota ei ole katsottava pääomanvähennykseksi. Ottaen huomioon säännöksen sanamuodon sekä sen aseman laissa se näyttää olevan tulkittava siten, että, jos verovelvollisen jokin tulolähde on tuottanut tappiota ja toinen on antanut voittoa, mainittu tappio saadaan vähentää toisen tulolähteen tuottamasta voitosta, mikäli tappioon ei sisälly pääomanvähennystä. Mutta samalla säännöksestä ilmenee se yleinen lain muutoinkin omaksuma periaate, ettei jonkin yksityisen tulolähteen verotettavaa tuloa arvioitaessa yleensäkään veronalaisesta tulosta saa luonnollisena vähennyksenä vähentää kustannusta, jota ei ole pidettävä varsinaisesti tulon hankkimisesta ja säilyttämisestä johtuneena menona, vaan enemmänkin pääoman hukkaantumisena. Tässä mielessä, ansiotoimintaa kohdanneen sellaisen taloudellisen vahingon nimityksenä, jota ei saa tulon hankkimis- tai säilyttämiskustannuksena verotuksessa tulosta vähentää, pääomanvähennys tai pääomanhäviö sanaa vero-oikeudessa tavallisesti käytetäänkin, ja sitä sillä ymmärretään seuraavassa esityksessäkin.¹

Kun siis pääomanhäviötä ei saa vähentää veronalaisesta tulosta, mutta luonnollisten vähennysten, joita yleisesti kutsutaan myös, milloin enemmän eri tulolähteitä, milloin taas pääasiallisesti eri vähennyslajeja ajatellen, liike- tai käyttökustannuksiksi, yritysvahingoiksi, yritystappioiksi tai yri-

¹ Vrt. mainituista käsitteistä ja niiden käyttämisestä yleensä *Ståhlberg*, Lait ja asetukset maalaiskuntain hallinnosta s. 627, 630; *Lindahl*, Om kapitalvinster och kapitalförluster vid inkomstbeskattningen, Skrifter tillägnade Johan C. W. Thyrén s. 309 ss.; *Welinder*, Företagens inkomstbeskattning s. 119 ss.; *Sandström*, Om beskattning av inkomst av rörelse s. 438 ss.; *Bühler*, Lehrbuch des Steuerrechts II s. 49 ss.; *Buck*, Steuerlehrbuch s. 130; *Willgren*, Silmäys nykyaikaiseen valtiolliseen tulo- ja varallisuusverotukseen Euroopassa s. 295 s.; *Toftegaard—Mortensen*, Vore skatter s. 129 ss.; *Blumenstein*, Schweizerisches Steuerrecht s. 245 ss.; *Laurila—Ahla*, Kunnallisverolait s. 128, 133; *Saarialho*, Laki tulo- ja omaisuusverosta s. 66 s., 237 ss.; *Tarjanne*, Vero-oikeus s. 93; *Widenius*, Verotuskysymyksiä s. 61 ss.; *Zeiden*, Kommunaltaxering i landskommun s. 62; *Möller*, JFT 1944 s. 194 s.; *Eberstein*, Om skatt till stat och kommun s. 226 ss.; *Mirre*, Beziehung zwischen Kapitaleinkommen und gewerbl. Einkommen, DStZ 1937 s. 1037 ss.; *Kuylensstierna* ym., Skattelagarna s. 127, 179, 198, 204 s., 306; *Rekola*, Verotuksessa hyväksyttävistä arvovähennyksistä, Lm 1939 s. 454 s.

ty skustannuksiksi, vähentäminen tulosta on sallittu, on tärkeätä kaikessakin tuloverotuksessa, mutta T O L. 28 §:n 4) kohdan myöntämän vähennysoikeuden vuoksi erityisesti tulo- ja omaisuusverotuksessa erottaa nämä käsitteet toisistaan. Varsinkin nykyisinä poikkeuksellisina aikoina, jolloin monenlaiset odottamattomatkin vahingot saattavat kohdata kaikkea ansiotoimintaa, tuleekin usein esille kysymys, onko jotakin menetystä pidettävä pääomanhäviönä vai yrityskustannuksena.

Kysymys siitä, mitä menoja on pidettävä sellaisina yrityskustannuksina, jotka verotuksessa saadaan tuloista vähentää, riippuu, asiaa kokonaisuudessaan ajatellen, lähinnä siitä, millainen tuloverojärjestelmä asianomaisessa maassa on. Pääomanlisäysten ja pääomaa kohdanneiden vahinkojen käsittelyyn nähden voidaan näet nykyaikaiset tuloverolait jakaa kahteen eri pääryhmään. Toiseen ryhmään kuuluvien tuloverolakien, mm. Yhdysvaltojen ja Saksan nytemmin kumotun vuoden 1920 tuloverolain mukaan veronalaisena tulona pidetään yleensä kaikkea varallisuuden lisäystä, joten niiden mukaan voidaan jopa sanoa, että »alles, was Vermögen wird, zuvor Einkommen gewesen sein muss». Jos siis esimerkiksi tätä periaatetta laajasti tulkiten kaikenlaisen omaisuuden realisoimatonta, rahaksimuuttamatonta ansiotonta arvonnousuakin pidetään veronalaisena tulona, on myös kohtuullista ja usein sallittua, että omaisuuden vastaavaa arvonalenemista käsitellään sellaisena vähennyksenä, joka saadaan tuloverotuksessa ottaa huomioon. Mutta kun taas eräiden toisten, esim. Englannin ja skandinaavisten maiden tuloverolakien mukaan tällaiset pääomanvoitot eivät ainakaan kokonaisuudessaan ole veronalaista tuloa, eikä sellaisena tulona muutoinkaan pidetä yleensä kaikkea omaisuuden lisäystä, vaan tuloksi käsitetään ns. lähde teoriojen mukaisesti vain tiettyjen, pysyväisluontoisten tulolähteiden antama varallisuuden lisäys, on luonnollista, ettei näiden lakien mukaan sanottujen erityisten tulolähteiden antamasta tulosta myöskään vähennetä sellaisia yleisiä pääomanhäviöitä, joita vastaavaa pääomanlisäystä ei veroteta ja joita ei

voida pitää näiden tulolähteiden tuottaman tulon hankkimiskustannuksina.²

Mutta myös saman maan positiivinen laki saattaa yksityisten eri tulolähteitten osalta omaksua erilaisen tulo-käsitteen, mistä silloin johtuu, että näiden eri tulolähteiden tuottamasta veronalaisesta tulosta tehtäviksi sallitut vähennykset edelläviitatu riippuvaisuussuhteen vuoksi eroavat toisistaan ja että myös pääomanhäviön ja yrityskustannusten välinen raja siten muodostuu eri tulolähteiden osalta erilaiseksi.³ Näin on meillä tavallaan toisaalta maataloustulojen ja toisaalta muiden tulojen suhteen omaksutun tulo-käsitteen ja tuloista tehtävien vähennysten laita. Ja kun esim. T O L 21 §:n 2) kohdan mukaan liikkeeseen kuuluvan vaihto-omaisuuden vakuutuksesta saatua korvausta on pidettävä veronalaisena tulona, mikäli omaisuuden hinta, jos omaisuus olisi myyty, olisi ollut sellaista tuloa, täytynee tästä tulo-käsitteen laajennuksesta katsoa seuraavan, että sellaisesta vakuutustapahtumasta liikkeen vaihto-omaisuudelle aiheutunut vahinko on verotuksessa liiketulosta vähennettävissä, vaikkei sellaista tappiota yleensä muista tuloista hyväksytäkään poistettavaksi, vaan sitä muiden tulojen osalta pidetään pääomanhäviönä.

Paitsi yrityskustannuksista on pääomanhäviö erotettava myös pääomansijoituksena pidettävästä menosta. Tähän eroon nähden on huomattava, että samanlainen menoera toisella kertaa voi olla pääoman sijoituksesta johtuvaa ja toisella kertaa yrityskustannuksia. Siten esim. asuntotarkoituksiin vuokratun talon lämmityskustannukset ovat talon veronalaisista tuloista vähennettäviä tulonhankkimismenoja, mutta tällaista vähennysoikeutta ei myönnetä rakentamisajalta johtuvista lämmityskustannuksista, koska niitä on pidettävä rakentamiskustannuksina ja siis pääomansijoituksena.⁴

² Vrt. *Lindahl*, s. 310 ss.; *Bühler* II s. 49, 52; *Willgren*, s. 343 ss.; *Welinder*, s. 126; *Blumenstein*, s. 246; *Hedding*, Einkommensteuer, Handwörterbuch der Rechtswissenschaft II 185; *Strutz*, Das Recht der Kommunalabgaben in Stadt und Landgemeinden, in Kreis und Provinzialverbänden, sowie in Landgemeinden, einschliesslich der Staatlichen Einkommen- und Ergänzungssteuer, Handbuch des kommunalen Verwaltungs- und Verfassungsrechts in Preussen II, s. 226 s.

³ Vrt. mm. *Welinder*, s. 126 s.; *Lindahl*, s. 332; *Sandström*, s. 463.

⁴ Vrt. mm. KHO 29/4 1943 taltio n:o 1402.

Tulon hankkimisesta johtuvina kustannuksina on T O L 26 §:n 4) kohdan mukaan pidettävä myös arvonvähennyksiä, jotka siis ovat luonnollisia vähennyksiä ja jotka senvuoksi on erotettava pääomanhäviöstä. Kuitenkin arvonvähennykset ovat muihin luonnollisiin vähennyksiin nähden erikoislaatuisia sikäli, että arvonvähennys ei merkitse jonkin menetyksen lopullista tosiasiallista tapahtumista, vaan se osittain on vain ehdollinen oletamus siitä, että jokin menetys kerran tulee tapahtumaan, kun taas muut yrityskustannukset ja pääomanhäviö yleensä ovat lopullisia, tosiasiallisia menoja.⁵

Ansiotoimintaan kohdistuvat menetykset voidaan jakaa, paitsi pääomanhäviöihin ja yrityskustannuksiin, myös finanssiluontoisiin ja fyysillisiin häviöihin. Edellisiä ovat mm. hinnanlaskusta, vähentyneestä kysynnästä ja käyttökustannusten lisääntymisestä johtuvat tappiot sekä jälkimmäisiä taas onnettomuustapauksista johtuva omaisuuden turmeltuminen ja tuhoutuminen. Fyysillisenä häviönä pidetään myös niitä tappioita, jotka kohtaavat velaksi annettua pääomaa esim. velallisen maksukyvyttömyyden johdosta, koska sellaisen velan nimellismäärä ei voi supistua finanssiluontoisten tapahtumien takia.⁶

Vero-oikeudellisessa mielessä puheena olevat menetykset ovat varallisuuden vähentymistä sellaisten ulkonaisten tapahtumien johdosta, joiden aiheutuminen ei ole riippunut verovelvollisen tahdosta ja joiden poistaminen ei ole ollut hänen vallassaan. Jos jompikumpi näistä edellytyksistä puuttuu, on kysymyksessä verovelvollisen omaisuus-oikeudellinen vallintatoimenpide, jonka taloudellista seurausta ei voida pitää tässä lähinnä kysymyksessä olevana tappiona. Varsinkin fyysillisistä menetyksistä saattavat sen vuoksi yleensä tulla vähennyskelpoisiksi vain ne tappiot, joissa verovelvollinen voi nojautua *casu seen*, ja ehkä joskus ne, joissa on kysymyksessä vero-

⁵ Vrt. arvonvähennyksistä ja niiden perusteista tuloverotuksessa yleensä sekä niiden ja pääomanhäviön suhteesta mm. *Kuylenstierna*, Principerna rörande värde-minskningsavdrag å byggnad, SvSkT 1939 s. 89 ss.; *Sandström*, s. 438 s., 305 ss.; *Biumenstein*, s. 245, 241 ss. sekä *Rekola*, Lm 1939 s. 454 s., 450 ss. ja siinä viitattua kirjallisuutta.

⁶ Vrt. mm. *Welinder*, s. 119.

velvollisen culpa, mutta tuskin ne, joissa vahinko johtuu vero-
velvollisen dolusesta.⁷

II.

Pääomanhäviön ja yrityskustannusten ero ei ole pelkästään vain jonkinlainen aste-ero, vaan kysymyksessä on peruste-ero, vaikka se useinkaan ei ole selvä. Tätä eroa on pyritty tarkemmin määrittelemään monella tavalla. Niinpä sanotaan, että yrityskustannuksia eli -tappiota ovat menot, jotka johtuvat välittömästi ansiotoiminnasta tai ovat sen kanssa kausaaliyhteydessä, ja että niillä on siten sisäinen yhteys tulolähteen toiminnan kanssa. Niistä aiheutunut menetys kohdistuu ansiotoimintaan käytettyyn varallisuuteen sen tarkoituksenmukaisen käyttämisen johdosta, mutta on samantekevää, onko tämä varallisuus vahingon tapahtuessa parhaillaan tällaisessa käytössä vai odottaako se vain sellaiseen käyttöön joutumista. Yritystappiot ovat sen mukaisesti sellaista menetystä, jonka *ex ante* ajatellen voidaan odottaa mahdollisesti vähentävän kalkyloitua voittoa, ja ne muodostavat, niin kuin Ruotsin verotusohjeissa, »*ansningeissa*» sanotaan, aina erään renkaan yrityksen ansiotoiminnassa. Myös kiinnitetään huomiota tappion suuruuteen ja sanotaan, että tappio voi olla yritysvahinkoa vain, jos se on kohtuullisessa suhteessa yrityksen pääomiin ja tuottoon. Kun yritystappio siten, ainakin eräiden mielestä, on enemmän voitontoiveiden häipymistä, on pääomanhäviö paremmin verovelvollisella tosiasiallisesti jo olevan omaisuuden, tavallaan jo olemassa olevan, vaikka ehkä realisoiduttomankin voiton eli siis tosiasiallisesti saavutetun varallisuuden menetystä, joka tapahtuu muussa muodossa kuin omaisuuden käyttämisestä yrityksen toiminnassa johtuvan kulutuksen tai muun siihen verrattavan syyn johdosta. Pääomanhäviö on sen mukaan itse elinkeinotoiminnasta riippumaton satunnainen varallisuuden tuhoutuminen. Pääomanhäviötä vastaavana voidaan tulojen puolella pitää pääomanvoittoa, satunnaista voittoa, onnenvoittoa, kun taas yritys-

⁷ Vrt. mm. *Welinder*, s. 143; *Blumenstein*, s. 245.

vahinkoa vastaa yrittäjänvoitto.⁸ Yleisenä sääntönä voitaneen todeta, että fyysilliset vahingot ovat useimmiten pääomanhäviötä ja finanssiluontoiset yrittystappiota, mistä johtuu, että verotuksessa edellisistä monestikaan ei myönnetä vähennystä, mutta että se jälkimmäisistä tavallisesti sallitaan.⁹

Edellä mainituista yleisistä määritelmistä, joista jotkut tutkijat korostavat enemmän eräitä ja toiset tutkijat taas toisia, on pyritty erittelemään ne tarkemmat tunnusmerkit, kriteerit, joiden nojalla käytännössä kussakin yksityistapauksessa paremmin voitaisiin määritellä, onko kysymyksessä pääomanhäviö vai yrittystappio. Vallitsevan käsityksen mukaan, johon mm. *Ståhlberg* näyttää yhtyvän, pidetään yrittystappion ratkaisevana tunnusmerkkinä vahingonlaadun tavallisuutta, normaalisuutta, so. että tappio on asianomaisen tulolähteen toiminnassa säännöllisesti toistuva ilmiö, riski, joka voi syntyä esim. suhdanteiden muuttumisesta, virheellisesti lasketuista kal-kyyleista, luottotappioista, rahanvaihtovirheistä ym., kun taas pääomanhäviönä pidetään yleensä arvaamattomista tapahtumista aiheutuvia menetyksiä.¹⁰ Tätä vahingon normaalisuusperiaatetta vastaan voidaan kyllä huomauttaa, että esim. fyysillisen pääomanhäviön uhka on latenttina olemassa yleensä kaikessa ansiotoiminnassa

⁸ Vrt. erilaisista käsitystavoista mm. Ruotsin kunnallisverolain 29 §:n ohjeiden 8) kohtaa sekä *Blumenstein*, s. 245 s.; *Eberstein*, s. 208; *Sandström*, s. 453 s.; *Buck*, s. 130; *Widenius*, Verotuskysymyksiä s. 62 s.; *Welinder*, s. 124, 119 ss.; *Lindahl*, s. 315; *Rekola*, Lm 1939 s. 454 s.

⁹ Siten esim. teollisessa toiminnassa käytetyn koneen tultua uusien keksintöjen vuoksi taloudellisesti arvottomaksi sen verotuksessa poistamaton arvo saadaan TOA 22 §:n säännöksen mukaan poistaa kertakaikkisena ylimääräisenä arvonvähennyksenä, mutta jos kone tuhoutuu fyysillisesti tulipalon johdosta, vastaavaa vähennysoikeutta ei ole. Tekstissä esitetty sääntö ei kuitenkaan ole poikkeukseton. Jos hedelmäkauppiaan omenavarasto tuhoutuu omenoiden mädäntymisen johdosta tai tulipalossa, on molemmissa tapauksissa kysymyksessä fyysillinen vahinko, mutta vain edellisessä voi olla olemassa yrittystappiona vähennettävä menetys, kun taas jälkimmäisessä aina on kysymyksessä pääomanhäviö. Vrt. *Welinder*, s. 130; *Valtiovarainministeriön veroasainosasto*, Selityksiä uuteen tulo- ja omaisuusverolakiin s. 35.

¹⁰ Vrt. *Ståhlberg*, s. 627. Samaan tapaan myös *Tarjanne*, s. 93; *Möller*, s. 194 s.; *Palmgren*, s. 159 s.; *Lindahl*, s. 332.

ja että näiden käsitteiden ero sen vuoksi on tavallaan vain aste-eroa.¹¹ Tosiasiallisesti kysymyksessä kuitenkin on, niinkuin jo mainittiin, peruste-ero siitä huolimatta, että eri käsitteiden välinen raja saattaa, niin kuin usein muulloinkin oikeustieteessä, joltakin kohden muodostua epäselväksi. Normaalisuusperiaatteen mukaan pääomanhäviö on siten enemmän jo olemassa olleen tai ainakin todennäköisesti odotettavissa olevan varallisuuden vähentymistä ja yrittäjätappio enemmän varsinaista tulon hankkimismenoa, sen saamiseksi tapahtunutta uhrausta.

Jotkut tutkijat taas, samalla kun he myöntävät, että vahinko-tapahtuman laadulla on puheena olevan eron selvittelyssä merkitystä, antavat kuitenkin ratkaisevan arvon vahingon suuruudelle. Tätä käsitystapaa, jolla aikaisemmin näyttää olleen enemmänkin kannatusta, edustaa meillä mm. *Saarialho*, joka esim. lausuu: »Pääoman vähennyksenä on pidettävä tappiota, vaikkakin se olisi aiheutunut elinkeinon kuuluvista toimista tai elinkeinon harjoittamisessa yleensä sattuvista vahingoista, jos tappio elinkeinossa käytettyyn pääomaan ja elinkeinotoimintaan nähden on huomattavan suuri».¹²

Viime aikoina eräät ulkomaiset tutkijat, mm. *Eberstein* ja *Sandström*, ovat vahingon normaalisuuden rinnalla alkaneet kiinnittää yhä enemmän huomiota myös siihen seikkaan, mihin h y ö d y k e l a j i n vahinko kulloinkin kohdistuu.¹³ Tämä suhtautuminen aiheutuu lähinnä mm. Ruotsin positiivisesta laista, jonka kehitys on kulkenut siihen suuntaan, että varsinkin erinäisten yhteisöjen harjoittamassa liiketoiminnassa ns. pääomannoitot katsotaan yhä suuremmissa määrin liiketuloksi ja vastaavat pääomantappiot vähennyskelpoisiksi menoiksi, jolloin pääomanhäviön käsite vastaavalta osalta menettää merkitystään.

Myös meillä on, niin kuin edellä todettiin, lainsäädännössä jonkin verran tapahtunut siirtymistä samaan suuntaan siten, että joihinkin

¹¹ Vrt. mm. *Welinder*, s. 129.

¹² S. 66. Samalla kannalla näyttää olevan *Widenius* (Verotuskysymyksiä s. 65 s.). Ruotsissa tätä teoriaa vastaan ovat polemisoineet mm. *Palmgren* (s. 159) ja *Eberstein* (s. 227) ym. Vrt. myös *Kuylenskierna* ym. s. 179.

¹³ *Eberstein*, s. 228; *Sandström*, s. 490.

hyödykelajeihin, lähinnä liiketoiminnan vaihto-omaisuuteen nähden pääomanhäviön merkitys on vähentynyt, mutta, sikäli kuin tällaista pääomanvoitto- ja -tappio-käsitteen supistamista ei ole lailla järjestetty, ja pääomanhäviö siis edelleen saattaa tulla kysymykseen, voitaaneen sen tärkeimpänä tunnusmerkkinä meillä jatkuvasti pitää vahinkotapahtuman yleisyyttä ja säännönmukaista toistumista eli siis sen normaalisuutta kulloinkin kysymyksessä olevalla ansiotoiminnan alalla.

III.

Jos täten tapahtuneen selvittelyn valossa ryhdytään tarkemmin määrittelemään pääomanhäviön ja yritystappion rajaa, on erityisesti kiinnitettävä huomio menetyksen aiheuttaneen vahinkotapahtuman laatuun. Sen vuoksi on syytä lähemmin tarkastella eräiden vahinkotapahtumalajien merkitystä puheena olevan eron kriteerinä kunkin sellaisen lajin kohdalta erikseen.

Eräs sellainen vahinkolaji, jota ei voida pitää jonkin ansiotoiminnan säännönmukaisena ilmiönä, ovat *sotavahingot*.¹⁴ Sellaisinaan ne ovatkin ehkä tyypillisimpiä pääomanhäviöilmiöitä. Tärkeimmät meidän sotiemme aiheuttamista, tässä suhteessa kysymykseen tulevista aineellisista vahingoista ovat tietenkin ne tappiot, jotka ovat johtuneet rauhansopimuksissa luovutetuille tai vuokratuille alueille jääneen kiinteän tai irtaimen omaisuuden joutumisesta pois entisiltä omistajiltaan. Nämä tappiot ovat fyysillisiä vahinkoja ja siinä määrin ilmeistä pääomanhäviötä, ettei niitä yleensä ole vaadittukaan veronalaisista tuloista vähennettäviksi. Mutta milloin sellainen vaatimus on esitetty, se on hylätty.¹⁵

Samanlaisia fyysillisiä vahinkoja ovat olleet sotapommitusten ja muiden sotatoimien johdosta kanta-Suomen alueella olevalle kiinteälle tai irtaimelle omaisuudelle aiheutuneet vahingot, joita myös

¹⁴ Vrt. mm. *Ståhlberg*, s. 627; *Laurila—Ahla*, s. 128; *Rekola*, Lm 1939 s. 455.

¹⁵ Näin mm. *KHO* 1921 I 80, 8/4 1942 taltio n:o 1078.

on pidetty pääomanhäviönä.¹⁶ Samoin on aikoinaan suhtauduttu ensimmäisen maailmansodan aikaisiin ns. patterivahinkoihin ja sota-toimista johtuneisiin tulipalovahinkoihin¹⁷ sekä sodan aikaisista pakko-otoista ja anastuksista¹⁸ ynnä muista niihin verrattavista toimenpiteistä johtuneisiin, samoin kuin yleensä muihinkin välittömiin fyysillisiin sotavahinkoihin.¹⁹ Toisaalta valtion näiden vahinkojen korvaamiseksi maksamia avustuksia ei ole pidetty asianomaisten veronalaisena tulona.²⁰ Myöskään ei alueluovutuksesta johtuneesta, liikelaitoksen toiselle paikkakunnalle muuttamisesta aiheutuneita muuttokustannuksia ole katsottu veronalaisista tuloista vähennettäväksi liikekustannuksiksi.²¹

Kuitenkaan ei aivan kaikkea sotatoimista aiheutunutta fyysillistä vahinkoa ole pidetty sellaisena pääomanhäviönä, jota ei saisi veronalaisista tuloista vähentää. Päinvastoin sotatapahtumien aiheuttama vahingonvaara saattaa joskus kuulua normaalisenä tekijänä sota-ajan liiketoimintaan. Niin on esim. asian laita sodanvaaran vakuutustoiminnassa. Mutta myös raaka-aineiden tai valmisteiden tahi muun vaihto-omaisuuden ulkomaille tai ulkomailta tapahtuvaan kuljetukseen kohdistuvista sotatoimista aiheutuvien vahinkojen on asiassa ilmenneisiin seikkoihin nähden eräissä tapauksissa katsottu olevan sellaista tulon hankkimisesta johtunutta kustannusta, jonka verovelvollinen on saanut veronalaisista tuloistaan vähentää.²²

¹⁶ Vrt. mm. KHO 8/4 1942 N:o 1078, 27/4 1942 N:o 1357, 16/10 1942 N:o 3721, 27/10 1942 N:o 3865, 7/12 1942 N:o 4400.

¹⁷ KHO 1921 II 1759.

¹⁸ KHO 1920 II 316, 1921 II 244, 453, 834, 1922 I 47, II 359, 1614. Vrt. myös KHO 1920 II 644.

¹⁹ Vrt. mm. KHO 1920 II 316, 355, 1922 II 1614, 13/4 1942 N:o 1134, 14/12 1942 N:o 4467, 15/12 1942 N:o 4472.

²⁰ Vrt. mm. KHO 1925 II 1118—22, 1931 II 383, 448—50, 2440, 2478—9, 1932 II 299. Mutta kun eräissä tapauksissa tällaista korvaussuunnitelmasta oli verotuksessa käsitelty tulona eikä tästä ollut valitettu, hyväksyttiin korvausmäärää vähäisempi vahinkomäärä veronalaisesta tulosta vähennettäväksi. KHO 25/1 1944 N:o 217.

²¹ KHO 20/10 1942 N:o 3925. Vrt. myös KHO 1921 II 843.

²² Siten on lentopommituksen yhteydessä eräissä tullikamarissa tuhoutuneen tavaran häviämisestä johtunut vahinko katsottu eräissä tapauksissa veronalaisesta tulosta vähennettäväksi. KHO 15/5 1941 N:o 1561. Milloin tällainen vaihto-omaisuus kuitenkin on sellaisen vaaran varalta vakuutettu, on vakuutustuloa toisaalta

Näihin sodasta tai sen päättäneestä rauhasta aiheutuneisiin fyysillisiin esinevahinkoihin nähden on vahingon luonteen määrittelyminen selvää. Vaikeammaksi asia sitä vastoin tulee, kun joudutaan määrittämään kanta sodan aiheuttamiin enemmän välillisiin vahinkoihin nähden. Kaikkea sodan vaikutusta ei näet voida pitää pääomanhäviönä. On esim. ilmeistä, että sota yleensä jollakin tavoin on vaikuttanut ehkä kaikkienkin arvopaperien arvoon, joko kohottaen tai alentaen sitä. Tällaista vaikutusta on tavallisesti kuitenkin pidettävä finanssiluontoisena, ja siitä johtuva arvovaihtelu on otettava huomioon esim. arvopaperikauppaa harjoittavan liikelaitoksen tuloverotuksessa. Mutta jos tällainen arvopaperikauppaa harjoittava liike on omistanut jonkin viipurilaisen kiinteistösaakeyhtiön osakkeet, on yhtiön omistaman talon menetyksestä johtunutta osakkeiden arvottomaksi tulemistä ilmeisesti pidettävä pääomanhäviönä yhtä hyvin, kuin jos liike olisi omistanut sanotun kiinteistön omissa nimissään. Sodan yleistä vaikutusta arvopapereiden arvoon voidaan pitää jossakin mielessä normaalisenä arvovaihteluna, mutta siksi ei voida katsoa osakkeiden takana olevien arvojen tosiasiallista ja täydellistä pysyvää tuhoutumista, vaan sellaista tappiota on pidettävä joko suorastaan fyysisenä tai ainakin verotuksellisesti siihen verrattavana vahinkona. Se, mitä täten sanotaan osakkeista, koskee myös soveltuvien osien obligaatioita.

Käytännössä edellä esitetty kysymys on tullut esiin eräiden säästöpankkien ja vakuutuslaitosten verotuksessa. Sanotut laitokset omistivat näet useissa tapauksissa sellaisia Viipurin ja Hangon kaupunkien obligaatioita, joista ei ole ollut valtion tai muidenkaan vastuukykyisten yhteisöjen tai henkilöiden takausta. Talvisodan ja Moskovan rauhan johdosta nämä obligatiot menettivät jotenkin

pidettävä veronalaisena tulona. Vrt. tästä KHO 11/6 1942 N:o 2190 sekä muutoin enemmän alempana aliviittojen 27 ja 51 kohdalla olevaa esitystä.

Sotatoimien käyttöomaisuudelle aiheuttamaa vahinkoa ei sitä vastoin ole koskaan pidetty yritystappiona. Niinpä sodan aikana meriliikenteessä upotettujen laivojen arvoa ei ole saanut veronalaisista tuloista vähentää eikä niistä saatua vakuutuskorvausta toisaalta ole pidetty veronalaisena tulona. Vrt. mm. KHO 1920 II 316 sekä KHO 17/1 1940 N:o 378, 13/6 1944 N:o 1398a.

kaiken arvonsa, jolloin mainitut pankit ja vakuutuslaitokset vaativat niille täten syntyneen tappion vähentämistä veronalaisista tuloistaan. Oikeuskäytännössä on obligaatioiden omistamista ja kauppaa viime aikoina pidetty säästöpankkien ja vakuutuslaitosten harjoittaman liiketoiminnan olennaisena osana, joten obligaatioiden arvonalennus sen vuoksi on yleensä niiden veronalaisesta tulosta vähennettävissä.²³ Mutta kun sota nyt oli riistänyt näiltä obligaatioilta kaiken reaalisen vastineen ja tavallaan pyyhkinyt pois meidän taloudellisen elämämme valtapiiristä koko Viipurin ja Hangon kaupungit, katsottiin, ettei tämän johdosta mainituille säästöpankeille ja vakuutuslaitoksille koitunut tappio ollut niiden liiketoimintaan kohdistuvaa normaalista menetystä, vaan kysymyksessä olevia omaisuusmääriä kokonaisuudessaan koskeva poikkeuksellinen vahinko, jota oli pidettävä fyysillisluontoisena pääomanhäviönä, niin kuin onnettomuustapauksesta johtuvia vahinkoja yleensä. Tämän vuoksi vähennysvaatimukset hylättiin.²⁴

Samalla tavalla korkein hallinto-oikeus on menetellyt eräissä tapauksissa, joissa on ollut ratkaistavana kysymys erinäisten liikelaitosten oikeudesta vähentää veronalaisista tuloistaan luovutetulla alueella asuneilta henkilöiltä tai siellä toimineilta yhteisöiltä olleista saamisista johtuneet luottotappionsa. Edellä esitetyillä perusteilla, jotka tosin eivät näihin saamisvahinkoihin nähden soveltuneet samassa määrässä kuin puheena olleisiin obligaatiotappioihin, katsottiin, että myös nämä saamismenetykset olivat sellaista pääomanhäviötä, jota ei saanut veronalaisista liiketuloista vähentää siitä huo-

²³ Näin mm. KHO 30/1 1942 N:o 258, 25/9 1942 N:o 3460, 19/10 1942 N:o 3751, 18/1 1944 N:o 126. Toisin vielä KHO 1936 II 1330. Vrt. myös *Rosenqvist*, Några rättsfall om avdrag vid sparbanks inkomsttaxering för nedskrivning av värdet å obligationer, SvSKT 1936 s. 232 ss., 240.

²⁴ Näin mm. 7/4 1941 N:o 1123—4, 16/5 1941 N:o 1583—4, 27/5 1942 N:o 1915, 7/9 1942 N:o 3185, 27/10 1942 N:o 3884, 25/11 1942 N:o 4233, 28/4 1943 N:o 1386. Vrt. myös *Welinder*, s. 117. Samoin on katsottu, että erään teollisuuslaitoksen, joka oli ottanut osakkeita O.Y. Kuitu A.B:ssä saadakseen siltä raaka-ainetta tehtaalleen, tämän yhtiön osakearvojen laskemisen vuoksi vuonna 1940 kärsimä tappio oli pääomanhäviötä, KHO 4/10 1944 N:o 1801a.

limatta, että epävarmoiksi tulleet liikesaamiset, niinkuin alempana havaitaan, yleensä saa verotuksessa poistaa.²⁵

Mitä tulee edellämainittujen luottotappioiden vähentämisoikeuteen, korkeimman hallinto-oikeuden kannanottoon vaikutti ilmeisesti osaksi myös se, että korvauslaki nimenomaisesti poisti saamamiehiltä tiettyssä suhteessa oikeuden näiden saamisten perimiseen velallisilta ja että tällainen lain säännöksen perusteella tapahtuva oikeudenmenetys yleiseltä luonteeltaan on, niin kuin myöhemmin havaitaan, aina katsottava pääomanhäviöksi.²⁶ Lisäksi on huomattava, että valtio korvauslain mukaan tavallaan korvasi välittömästi velkojille nämä saamiset siltä osalta, kuin ne jäivät voimaan. Kun ei voitane katsoa, että valtio korvaisi jollekulle siitä johtuneen tappion, ettei hän ole voinut liikkeellään ansaita tavanmukaista voittoa, vaikkasyyntä siihen olisi ollut sotakin, ei tällaista saamistappiota tämänkään vuoksi ollut syytä pitää liiketappiona, vaan se oli katsottava pääomanhäviöksi.²⁷ Lisäksi olisi tuntunut epäoikeudenmukaiselta, jos liikelaitokset olisivat verraten suuressa määrässä saaneet vähentää puheena olevat tappiot veronalaisista tuloistaan, vaikkei tavalisilla yksityishenkilöillä, joilla oli ollut vastaavanlaisia saamisvahinkoja, olisi ollut sellaista vähentämismahdollisuutta ja vaikkei kysymyksessä oleva vahinko ollut mitenkään erityisesti liiketoiminnalle ominainen. Lisäksi sen määrän selvittäminen, mikä eri saamisista olisi ollut katsottava menetetyksi, olisi, kysymyksen ollessa lukuisista saamisista, usein tullut verotusteknillisesti vaikeaksi.

²⁵ Näin mm. KHO 5/6 1941 N:o 1814—5, 30/10 1942 N:o 3949, 25/11 1942 N:o 4232.

²⁶ Vrt. *Kaira—Takki*, Lait alueluovutuksen johdosta menetetyn omaisuuden korvaamisesta ja omaisuuden luovutusverosta s. 41 sekä alempana aliviitan 42 kohdalla olevaa esitystä.

²⁷ Sitä seikkaa, korvaako valtio jonkin vahingon, voidaan tekstissä mainitusta syystä muutoinkin pitää verraten tärkeänä tunnusmerkkinä siitä, onko vahinkoa pidettävä yritystappiona vai pääomanhäviönä. Tämä seikka lienee ollut mm. määrävänä, kun korkein hallinto-oikeus, joka edellä aliviitassa 22 mainitussa tapauksessa oli oikeuttanut verovelvollisen liiketuloistaan vähentämään eräässä tullikamarissa kuljetusmatkalla tuhoutuneen vaihto-omaisuuden arvon, myöhemmin, kun lainsäädäntöä muutettiin, niin että asianomaiset näistä vahingoista, joita aikaisemmin ei ollut mitenkään korvattu, saivat erityisen korvauksen, kielsi puheena olevan vähennysoikeuden eräiden toisten verovelvollisten samassa pommituksessa tuhoutuneen vaihto-omaisuuden osalta. KHO 7/12 1942 N:o 4400, 27/10 1942 N:o 3865.

Sellaisena vahinkolajina, josta aiheutunutta vahinkoa myös usein on pidetty pääomanhäviönä, on vielä mainittava rikoksesta johtunut vahinko. Sen mukaan, missä suhteessa rikoksentehtijä on ollut yritykseen, voidaan nämä vahingot jakaa kahteen eri ryhmään, nim. 1) yrityksen ulkopuolella olevien henkilöiden aiheuttamiin tapioihin ja 2) yrityksen palveluksessa olevien henkilöiden rikollisesta toiminnasta syntyneisiin vahinkoihin. Ensimmäiseen ryhmään kuuluvia vahinkoja pidetään yleensä aina pääomanhäviönä. Vain silloin, kun rikos on tapahtunut yrityksen säännönmukaisen toiminnan välittömänä osana, saattaa tällaista vahinkoa pitää vähennyskelpoisena.²⁸ Yrityksen palveluksessa olevien henkilöiden aiheuttamiin vahinkoihin nähden ovat mielipiteet yleensä hajaantuneet. Esim. Norjan oikeuskäytännössä myönnetään liiketuloista vähennettäväksi yleensä kaikki rikoksen johdosta kärsityt vahingot. Ruotsissa ja Tanskassa on viime aikoina katsottu, että sellaisten henkilöiden, joiden on omalla vastuullaan hoidettava yrityksen taloudellisia asioita, rikollisella toiminnallaan yritykselle aiheuttamia vahinkoja, koska ne siten tavallaan johtuvat yrityksen sisäisestä toiminnasta, yleensä on pidettävä yritystappioina, mutta että yrityksen palveluksessa olevien muiden henkilöiden rikollisesta toiminnasta aiheutuneet vahingot ovat verrattavissa ulkopuolisten henkilöiden tuottamiin vahinkoihin ja että niitä siis on käsiteltävä pääomanhäviönä.²⁹ Meillä on yrityksen toimihenkilöidenkin rikollisella toiminnallaan, esim. kavalluksilla yritykselle aiheuttamaa vahinkoa yleensä pidetty pääomanhäviönä, vaikka eräitä poikkeuksiakin on oikeuskäytännössä esiintynyt.³⁰ Tämä kielteinen suhtautuminen rikoksella aiheu-

²⁸ Näin mm. kun pankin asiakas saa siltä lainan väärennettyjä takauksia vastaan. Vrt. mm. *Widenius*, Verotuskysymyksiä s. 65; *Palmgren*, s. 159.

²⁹ Vrt. mm. *Sandström*, s. 487 ss.; *Palmgren*, s. 160 ja *Welinder*, s. 160; RÅ 1910 I 90, 1912 II 79, 1916 II 89, 1927 II 288, 1930 I 10, 1933 II 834, 1934 I 40, 1935 I 40, II 376.

³⁰ Vrt. mm. *Ståhlberg*, s. 627; *Laurila—Ahla*, s. 128; *Möller*, JFT 1944 s. 194 ss.; *Widenius*, Verotuskysymyksiä s. 65; *Lainopillinen yhdistys*, vuoden 1943 keskustelukysymys N:o 6, JFT 1944 s. 194 ss. sekä KHO 1920 II 355, 644, 1870, 1702, 1921 II 782, 1923 II 137, 1925 II 2314, 1924 II 2012, 1926 I 36, 1929 II 918, 1930 II 886, 1931 II 1149, 1932 II 1008—9, 1933 I 33, II 2958, 2952. Sitä vastoin on periaatteessa vähen-

tetun vahingon vähentämisoikeuteen soveltuu kyllä yhteen sen kanssa, että vahinko tässäkin tapauksessa yleensä on luonteeltaan fyysillinen ja ettei meillä rikoksella saatua tuloakaan tavallisesti pidetä veronalaisena.³¹

Edellisiin verrattava vahingonlaji on myös tulipalovahinko. Sekin on luonteeltaan fyysillinen vahinko ja pääomanhäviö.³² Poikkeuksen tästä tekee yleensä vain liikkeiden vaihtomaisuutta koskeva palovahinko, jota voitaneen, niin kuin edellä viitattiin, pitää liiketappiona, samalla kun siitä saatua vakuutuskorvausta pidetään liiketulona.³³ Tulipalovahinkojen kanssa samaan asemaan on asetettava eräät räjähdysvahingot.³⁴ Mitä tulee

nyskelpoisiksi katsottu eräiden asiamiesten tekemät kavallukset. Vrt. KHO 1937 II 1714 ja 10/12 1943 N:o 4027.

³¹ Mitä tulee rikoksen kautta saadun edun käsittelemiseen veronalaisena tulona, ei sitä kuitenkaan kaikissa tapauksissa voitane pitää verovapaana. Vrt. tästä yksityiskohtaisemmin mm. Sandström, s. 27 s. Oikeuskäytännössä on katsottu, että milloin rikoksen kautta saatu etu on kokonaisuudessaan julistettu valtiolle menetetyksi, sanottua etua ei saada enää ottaa huomioon veronalaisena tulona. KHO 27/10 1942 N:o 3870. Vrt. myös Möller, s. 195 s. Toisaalta on asetuttu sille kannalle, että kun puutavarayhtiö 5/5 1925 annetun lain 4 §:n mukaan menetti valtiolle lainvastaisesti hankkimistaan kiinteistöistä aiheutuneen voiton, yhtiö ei saanut vähentää tätä määrää veronalaisista tuloistaan. KHO 1936 II 633. Niin ikään on katsottu, ettei kaupunginvouti saanut palkkatuloistaan vähentää ulosottomiehen kavaltamaa määrää. KHO 1933 I 13. Ruotsissa on hylätty konkurssipesän toimitsijana olleen asianajajan, jonka toimitsijakumppani oli kavaltanut pesän varoja, vaatimus saada asianajotuloistaan vähentää kavalluksesta johtunut vastuuvahinkonsa. Vrt. tästä Sandström, s. 489; Welinder, s. 138; RÅ 1933 I 10, 1935 II 376 sekä muutoin vielä KHO 1926 II 1456, 1932 II 2549.

³² Vrt. mm. Ståhlberg, s. 627; RÅ 1931 II 966; KHO 1921 II 274, 2362, 1928 I 45, 17/6 1943 N:o 2166. TOL 25 §:n mukaan saa veronalaisesta tulosta vähentää myös tulon säilyttämiskustannukset. Sellaisina voidaan pitää mm. palovakuutusmaksuja ja ne on myönnettykin veronalaisista tuloista vähennettäväksi (esim. KHO 30/8 1940 N:o 2700). Tämä on kuitenkin oikeastaan ristiriidassa sen kanssa, että palovahinko katsotaan pääomanhäviöksi ja että, mikäli ei oteta huomioon vaihto-omaisuutta, palovakuutuskorvausta ei pidetä veronalaisena tulona. Sitä vastoin verovelvollisella ei ole katsottu olevan oikeutta veronalaisesta tulostaan vähentää palovakuutusmaksua vastaavaa määrää, jos hän on jättänyt palovahingon omalle riskilleen ns. itsevakuutuksen varaan. KHO 19/1 1942 N:o 126, 8/8 1943 N:o 3262.

³³ Vrt. KHO 11/6 1942 N:o 2190 sekä edellä aliviitan 3 kohdalla olevaa esitystä.

³⁴ Ruotsissa on katsottu erään räjähdysainetehtaan räjähdyksestä johtunutta käyttöömaisuuden vahingoittumista siksi »normaaliksi» tällaisten tehtaiden toiminta-

erilaisiin merivahinkoihin, ei haaksirikkoutuneiden laivojen vakuutuskorvauksia yleensä ole pidetty veronalaisena tulona³⁵ eikä haaksirikosta aiheutunutta vahinkoa vähennyskelpoisena.³⁶ Myös yhteentörmäyksestä johtuvaa vahinkoa on lainkäytössä pidetty pääomanhäviönä, kun taas laivan potkurin akselin rikkoutumisesta aavalla merellä johtunutta tappiota, joka on enemmän yrityksen sisäistä vahinkoa, on eräässä tapauksessa pidetty yritystappiona ja se sallittiin veronalaisista tuloista vähentää, vaikka sen suuruus olikin 15—20 prosenttia laivan kirjanpitoarvosta.³⁷ Postissa tapahtuneesta omaisuuden katoamisesta johtunut vahinko on eräässä tapauksessa katsottu pääomanhäviöksi.³⁸

Takauksesta johtuvaa tappiota käsitellään sekä tieteisopissa että oikeuskäytännössä yleensä pääomanhäviönä eikä sitä siis ole annettu veronalaisista tuloista vähentää.³⁹ Poikkeus on kuitenkin tehtävä sellaisiin pankki- ym. laitoksiin nähden, jotka korvausta vastaan ammattimaisesti harjoittavat takaukseen menemistä toisen puolesta. Mutta joskus muulloinkin saattaa takaukseen meneminen olla siksi kiinteästi verovelvollisen ansiotoimintaan yhtyneenä, että sitä voidaan pitää yritystappiona. Näin voi asian laita olla silloin, kun takaukseen on menty ansion saavuttamiseksi sillä tavoin, että takaukseenmeno tavallaan muodostaa yhden renkaan verovelvollisen ansiotoiminnassa. Tällaisena tapauksena voidaan pitää sitä, että liikkeen omistaja on mennyt takaukseen lainasta, jonka hänen asiakkaansa on ottanut, maksaakseen sillä liikkeelle olevan tavaravelkansa, jota hän ei muutoin ole kyennyt suorittamaan, tai että vero-

ilmiöksi, että siitä johtunut käyttöomaisuuden vahinko on sallittu veronalaisesta tulosta vähentää. Kaikkeenkin toimintaan sisältyy kuitenkin aina tämän tapaisen riskin vaaraa, joten tuntuu epäiltävältä, olisiko meidän oikeutemme kannalta vähentämiseen ollut riittävää aihetta. Vrt. tästä RÅ 1909 I 54 sekä Sandström, s. 459; Eberstein, s. 229; Welinder, s. 122, 129.

³⁵ KHO 17/1 1940 N:o 378, 12/3 1942 N:o 765, 13/6 1944 N:o 1397a—8a.

³⁶ KHO 1920 II 2015, 316, 1922 II 328.

³⁷ KHO 22/10 1941 N:o 2612, 4/6 1941 N:o 1769.

³⁸ KHO 1920 II 200.

³⁹ Vrt. mm. Eberstein, s. 229; Bühler, s. 52; Sandström, s. 485 s.; KHO 1924 II 2359, 1926 II 370, 1932 II 1518, 1933 II 59, 1934 II 1588—90, 25/3 1942 N:o 3061.

velvolliselle suuressa velassa oleva asiakas on saanut taatun lainan liikkeensä horjuvan aseman tukemiseksi. Niin ikään voitaneen rakennustarvikkeita myyvien rautakauppojen yms. liikkeiden rakennuttajille urakoitsijan puolesta antaman urakantäyttämistakauksen, jos samalla on sovittu siitä, että urakoitsija ostaa rakennuksella tarvittavan tavaran takaajalta, katsoa olevan sellaisen takauksen, josta johtuvaa vahinkoa on pidettävä yritystappiona. Takauksesta, joka ei kutyymmin, yleisen tavan mukaan tällä tavoin sisälly itse liikkeen toimintaan, syntynyttä vahinkoa on sitä vastoin yleensä pidettävä pääomanhäviönä.⁴⁰

Jos takaaja joutuu ottamaan velan omalle vastuulleen, on hänen siitä suorittamiaan korkoja tavallisesti pidettävä hänen omina korkomenoinaan ja sallittava ne hänen veronalaisista tuloistaan vähentää. Näin olisi kohtuullista katsoa asian olevan muulloinkin, kun takaaja on joutunut maksamaan korot sellaisissa olosuhteissa, että on ilmeistä, ettei korkoja enää olisi saatu velalliselta itseltään perityksi.⁴¹

Pääomanhäviönä on myös pidettävä pakollu n a s t u k s e s t a johtuvaa kertakaikkista haittaa, jota verovelvollinen siis ei ole oikeutettu veronalaisista tuloistaan vähentämään. Samoin on pääomanhäviöksi katsottava lainsäädäntötoimin jollekin yritystoiminnalle määrättyjen rajoitusten tai räsitusien aiheuttama vahinko, sikäli kuin se kohdistuu taaksepäin asianomaisella olleisiin oikeuksiin. Oikeuskäytännössä on kuitenkin eräissä tapauksissa asetettu päinvastaiselle kannalle, kun on myönnetty sellaisille kanta-apteekkien omistajille, joiden apteekkioikeuksien aikaisemmin ikuisiksi tarkoitettua kestämisäikää 4/1 1928 annetulla lailla rajoitettiin, tä-

⁴⁰ Vrt. mm. *Sandström*, s. 485 ss.; *Eberstein*, s. 229; *Lindahl*, s. 339; *Widenius*, Verotuskysymyksiä s. 62. Saksan oikeuden mukaan ei esim. asianajajan ole katsottu olleen oikeutetun veronalaisesta tulostaan vähentämään vahinkoa, joka oli aiheutunut hänen klienttinsä puolesta antamastaan takauksesta, koska tällaista takaukseen menemistä oli pidettävä asianajotoiminnalle vieraana toimintana. Vrt. *Bühler* II s. 55. Samoin *KHO* 1931 II N:o 1046.

⁴¹ Vrt. mm. *Bühler*, s. 52; *KHO* 1939 I 8, 18/9 1944 N:o 1722 a.

män johdosta näiden oikeuksien arvosta arvonvähennykset, vaikkei oikeuksia ollut edes vastiketta vastaan hankittu.⁴²

Asianajokuluihin ja muihin oikeudenkäyntimenoihin nähden voitaneen katsoa, että mikäli ne johtuvat asioista, joissa on kysymys tuloverosta vapaan pääomanhankinnan puolustamisesta tai pääomanhäviön syntymisen estämisestä, näitä kulujakin on pidettävä pääomanhäviönä, mutta että, mikäli sanotut kustannukset syntyvät ansiotulon hankkimis- tai säilyttämistoimenpiteistä, ne on katsottava yritystappioiksi. Siten esim. perinnönjakokustannukset ja perintöriidoista johtuvat kulut ovat sellaista pääomanhäviötä, jota ei ole lupa veronalaisista tuloista vähentää, kun taas mm. palkka- tai liikesaamista koskeissa asioissa syntyneitä perimiskustannuksia lienee pidettävä vähennyskelpoisina.⁴³

IV.

Käsiteltävänä olevan kysymyksen paremmaksi selvittämiseksi tarkastellaan seuraavassa vielä pääomanhäviön ja yritysvahingon välistä eroa kiinnittämällä huomio niihin erikoispiirteisiin, mitkä tästä erosta ehkä on havaittavissa sellaisena, kuin se ilmenee eri tuloryhmien verotettavan tulon muodostumisessa.

Mitä tulee maataloustuloihin, sisältyvät pinta-alaperusteitten mukaan arvioituun puhtaaseen tuottoon sellaisenaan yleensä jo

⁴² Vrt. mm. *Buck*, s. 130; *Rekola*, Lm 1939 s. 455; *KHO* 1929 II 899, 1930 II 2658, 1932 II 892, 1440, 18/2 1943 N:o 554.

⁴³ Vrt. mm. *Sandström*, s. 303; *KHO* 1922 II 657, 1930 II 3172, 1933 II 988, 2936, 1935 II 870, 1937 II 2700, 3337, 4045, 4/4 1940 N:o 1595 (yksityiskohtaisen selvityksen puuttuessa vähennysvaatimusta ei hyväksytty), 23/9 1940 N:o 2984 (esitetyn selvityksen perusteella katsottiin ammattilaisunnoista ja muista neuvotteluista aiheutuneet kulut vähennyskelpoisiksi), 2/6 1944 N:o 1428 (asianajokuluista katsottiin osa sellaisiksi tulon hankkimisesta aiheutuneiksi kustannuksiksi, jotka saatiin verotuksessa tulosta vähentää), 17/6 1943 N:o 2166 (tehtaassa sattuneen tulipalon syytä tutkineille asiantuntijoille sekä tulipalosta johtuneissa oikeudenkäynneissä käytetyille asianajajille ja todistajille maksettuja palkkioita ei pidetty sellaisina tulon hankkimisesta tai säilyttämisestä johtuneina kustannuksina, jotka olisi saatu veronalaisesta tulosta vähentää).

kaikki yritysvahingon luontoiset menot, joten kysymys tämän vahingon sekä pääomanvähennyksen välisestä rajasta ei sen vuoksi ole maataloustulojen verotuksen kannalta tärkeä. Kuitenkin on huomattava TOL 18 §:n ja sitä vastavan MKA 82 §:n 3) kohdan säännökset, joiden mukaan, jos jonkin maatalouskiinteistön tuotto hallan, tulvaveden, raesateen, metsäpalon tai muun sellaisen johdosta on vähentynyt huomattavasti enemmän kuin kunnassa yleensä, tästä aiheutunut tulonvähentyminen on otettava tuloa arvioitaessa kohtuullisessa määrässä huomioon. Tässä on kuitenkin kysymys enemmänkin kokonaistulon vähentymisestä kuin varsinaisesta pääomanhäviöstä tai yritystappiosta.⁴⁴ Käytännössä on toisinaan myös esitetty vaatimus kotieläinten taudeista ja kuolemasta johtuneen tappion vähentämisestä maatalouskiinteistöstä saadusta veronalaisesta tulosta, mutta nämä vaatimukset on, sikäli kuin niitä on nykyisen maataloustulojen verotusjärjestelmän voimassaollessa tehty, yleensä hylätty.⁴⁵

Maatalouden sivutulosten verotukseen nähden noudatetaan yleisiä periaatteita.

Muihin kiinteistötuloihin nähden on viitattava vain siihen, mitä edellä on puheena olevien vahinkojen erosta yleisesti esitetty.

⁴⁴ Sinappikuoriaisten aiheuttamaa tappiota ei sallittu veronalaisista tuloista vähentää. KHO 1933 II 903.

⁴⁵ Vrt. näistä vähennyksistä mm. *Welinder*, s. 121; *Möllerstedt*, Om inkomst- och beskattning av skogsbruk, SvSkT 1934 s. 148; sekä *Rekola*, Maatalouskiinteistöistä saadun tulon verotuksesta, Korkeimman hallinto-oikeuden julkaisu s. 236. Oikeuskäytännöstä mainittakoon 24/3 1941 N:o 957 (eläintuberkuloosista johtuneesta karjan teurastamisesta aiheutuneen vahingon sitä osaa, jota valtio ei ollut korvannut, ei pidetty sellaisena vahinkona, mikä MKA 82 §:n 3 kohdan mukaan oli otettava huomioon kiinteistön taksoitettavaa tuloa arvioitaessa). Samoin KHO 1925 I 42. Aikaisemman lainsäädännön aikaisista tapauksista mainittakoon, että KHO 1922 II 1146 katsoi tällaisen vahingon pääomanvähennykseksi ja hylkäsi esitetyn vähennysvaatimuksen, mutta että KHO 1924 II 226 selitti, että vahinko oli puheena olevan karjan lukumäärään nähden katsottava sellaiseksi elinkeinotappioksi, joka ei ollut pääomanvähennystä, ja hyväksyi vähennysvaatimuksen. Vrt. myös KHO 1921 II 1882, 1922 II 914 ja 1924 II 362. Mainittakoon vielä, että Ruotsissa kasvavasta metsästä saatu palovakuutuskorvaus on veronalaista tuloa. *Möllerstedt*, s. 148.

Erityisen tärkeä on eron tekeminen pääomanhäviön ja yritysvahingon välillä liiketuloihin nähden, ja siitä aiheutuu monia tulkintavaikeuksia. Sen vuoksi lienee syytä käsitellä asiaa yksityiskohtaisemmin erikseen kunkin liiketoiminnassa käytettävän eri hyödykeryhmän osalta.

Liikelaitosten käyttöomaisuutta kohdanneisiin vahinkoihin nähden on yleensä sovellettava edellä selostettuja yleisiä periaatteita. Esim. teollisuuslaitoksen rakennusten, koneiden ja kaluston arvon laskeminen sekä niille tulipalosta tai muusta sellaisesta onnettomuustapahtumasta aiheutuva vahinko ovat pääomavähennystä, jota ei saa laitoksen veronalaisista tuloista vähentää. Tosin on joskus luultu voitavan liiketoiminnan yleisestä luonteesta katsoa poikkeuksellisesti johtuvan sellaisen vahingon vähentämismahdollisuuden, kuin esim. räjähdysvahingosta räjähdysainetehtaille johtuvan vahingon, mutta, niinkuin edellä jo mainittiin, tämä käsitys tuskin on hyväksyttävissä.⁴⁶ Jos se omaksuttaisiin, täytyisi siitä olla myös seurauksena, että sellaisesta onnettomuudesta saatua vakuutuskorvausta olisi käsiteltävä veronalaisena tulona. Sitä vastoin käyttöomaisuuden kulumisesta aiheutunut arvovähennys on tietenkin vähennyskelpoista yrityskustannusta.⁴⁷ Mitä erityisesti tulee sellaisiin työaseisiin ja -kaluihin sekä malleihin ja muotteihin ym., joiden hankinta-arvo TOA 20 §:n 2 mom:n säännöksen mukaan saadaan kokonaisuudessaan poistaa hankintavuonna ja siis viedä suoraan kulunkitilille, ei se seikka, että tällaiset esineet ehkä häviävät tulipalon tai muun onnettomuustapauksen johdosta, ennenkuin ne ovat loppuunkuluneet, voine estää niiden arvon vähentämistä sanotussa järjestyksessä veronalaisesta tulosta. Toisaalta täytynee kuitenkin katsoa, että tällaisesta omaisuudesta saatua vakuutusmäärää on myös pidettävä liikkeen veronalaisena tulona.⁴⁸ Muun käyttöomaisuuden myynnistä aiheutunutta tappiota ei voida, koska sitä on pidettävä pääomanhäviönä, myöskään vähentää liiketulosta,

⁴⁶ Vrt. edellä aliviitassa 34 esitettyä.

⁴⁷ Vrt. mm. *Sandström*, s. 460; *Rekola*, Lm 1939 s. 450 ss.

⁴⁸ Vrt. mm. *Sandström*, s. 460, 465.

mutta kyllä myyntivoittoa koskevien erityisten säännösten nojalla jostakin toisesta käyttöesineestä saadusta veronalaisesta myyntivoitosta.⁴⁹

Erikoisasema tulonmuodostukseen nähden yleensäkin liiketulojen verotuksessa on vaihto-omaisuudella, johon luettaneen raaka-aineiden sekä puoli- ja täysivalmisteiden lisäksi myös sellaiset kulu-
tustarvikkeet kuin polttoaineet ja öljyt. Niinpä kun muun liike-omaisuuden ja esim. erityisesti käyttöomaisuuden arvon vaihteluja ei oteta huomioon veronalaisen tulon määrään vaikuttavina tekijöinä, vaihto-omaisuuden arvossa tapahtuvat muutokset vaikuttavat aina automaattisesti veronalaisen tulon muodostukseen.⁵⁰ Siten on myös tällaisen omaisuuden yleistä finanssiluontoista arvonalentumista pidettävä yritystappiona ja sen johdosta verotuksessa vähennyskelpoisena. Eri mieltä voidaan sitä vastoin olla fyysillislou-
toisten vahinkojen vaikutuksesta tuloverotukseen. Sen mukaan kuin edellä on selitetty, täytyy TOL 21 §:n 2) kohdan säännöksestä kuitenkin katsoa seuraavan, että mm. tulipalosta ja muusta sellaisesta onnettomuustapahtumasta, jota vastaan voidaan suojautua vakuutuksella, vaihto-omaisuudelle aiheutunutta vahinkoa on ainakin tulo- ja omaisuusverotuksessa pidettävä yritystappiona, samalla kun siitä saatu vakuutuskorvaus sanotun lainkohdan mukaan on veronalaista liiketuloa. Yhtenäisyyden vuoksi voitaneen kunnallisverotuksessa soveltaa samaa periaatetta.⁵¹

Erityisesti on vaihto-omaisuuden arvovaihtelujen vaikutus veronalaisen tulon muodostumiselle tullut esiin säästöpankkien sekä erinäisten vakuutuslaitosten verotuksessa. Kun sanottujen laitosten, samoin kuin varsinaisten arvopaperikauppiaiden ja esim. kauppankkien toimialaan on katsottava kuuluvan mm. obligaatioiden

⁴⁹ Sandström, s. 469; RÅ 1932 not. 369.

⁵⁰ Vrt. mm. Ikkala, Varastojen inventaushinnat tuloverotuksessa, Lm 1942 s. 355 ss.; Rekola, Varastojen inventointiarvot verotuksessa, Lm 1942 s. 379 ss., Suhdanneverosta, Lm 1942 s. 308.

⁵¹ Vrt. mm. Eberstein, s. 228; Sandström, s. 458 sekä mahdollisuudesta tulkita kunnallisverolakeja tässä kohden tulo- ja omaisuusverolain mukaisesti, Saarialho, Ennakkopäätöksestä sekä sen merkityksestä ja noudattamisesta, Korkeimman hallinto-oikeuden juhlaulkaisu s. 155 aliv. 61.

omistamisen ja kaupan, on esim. säästöpankin ja vakuutuslaitosten obligaatiovarastoa pidettävä tavallaan niiden tavaravarastona, ja siitä aiheutuneen hinnannousun on siis katsottava olevan niiden veronalaista tuloa sekä hinnanlaskun niiden yritystappiota, jonka säästöpankki tai vakuutuslaitos on oikeutettu veronalaisista tuloi-
taan vähentämään. Toisaalta, jos arvopaperit kuuluvat jollekin muulle kuin tällaiselle arvopaperikauppaa harjoittavalle yritykselle, taikka jos viimeksi mainitun laatuinen yritys on ne hankkinut käyt-
töomaisuudekseen, niin kuin esim. liikehuoneistonsa asunto-osakkeet, on niiden arvon laskemisesta aiheutunut tappio meillä vallitsevan
käsityksen mukaan pääomanhäviötä eikä sitä voida verotuksessa lii-
ketuloista vähentää.⁵²

Edellä jo todettiin, ettei arvopapereita yleensä voida pitää
liikkeiden vaihto-omaisuutena, ellei kysymyksessä ole arvopaperi-
kauppaa harjoittava yritys, ja etteivät niiden arvossa sattuneet muu-
tokset siis tavallisesti vaikuta liikelaitoksen veronalaisen tulon muo-
dostumiseen.⁵³ Paitsi arvopaperikauppiaisiin nähden tehtävää poik-
keusta ei tämä yleinen sääntö ole kuitenkaan sovellettavissa erää-
seen toiseenkaan tapaukseen. Milloin näet yrityksen omistaja on
hankkinut arvopaperit pääasiallisesti ja siksi kiinteästi yrityksen lii-
ketoiminnan edistämistä varten, että tämän hankkimisen saattaa kat-
soa muodostavan vain yhden renkaan yrityksen varsinaisessa liike-
toiminnassa, saattaa osakkeiden omistuksen katsoa olevan sellaisen
osan yrityksen liiketoiminnasta, että niiden arvon nousu ja lasku on
otettava huomioon yrityksen liike-tulon lisäyksenä tai vähennyk-
senä. Tällaisena kiinteänä suhteena voi ensiksikin mainita pääyri-
tyksen ja ns. tytäryhtiön välisen suhteen. Tytäryhtiösuhteen voita-

⁵² Niinpä kun vakuutusosakeyhtiö oli hankkinut erään taloyhtiön osakkeet rahastojensa sijoittamista varten, osakkeiden arvon alentuminen sallittiin vähentää yhtiön veronalaisista tuloista. RÅ 1938 I 60; SvSkT 1941 s. 183 s. Vrt. myös Rekola, Lm 1939 s. 472; RÅ 1925 I 54 sekä sitä, mitä edellä aliviitoissa 23 ja 24 on esitetty; samoin kuin Sandström, s. 188, 470; Reinhardt, Buchführung, Bilanz und Steuern I 170 ss.; Lundevall, s. 104; KHO 1929 I 32, II 2712, 1930 II 109, 1931 II 78, 1927 II 352.

⁵³ Vrt. vielä mm. Ståhlberg, s. 630; Saarialho, s. 67; Sandström, s. 469 ss.; Wide-
nius, Laki kirjanpitovelvollisuudesta s. 17 ss.; Lundevall, s. 116, 122 ss.; Rekola, Lm 1939 s. 472; KHO 19/1 1942 N:o 126.

neen katsoa tässä mielessä olevan olemassa mm. silloin, kun pääyri-tyksen tarkoitus on hoitaa osa omista tehtävistään ja siis edistää omia liike-etujaan tytäryhtiön toiminnan kautta.⁵⁴ Edellytyksenä pide-tään tällöin tavallisesti myös sitä, että pääyritys omistaa tytäryh-tiössä ainakin osake-enemmistön, ellei sen kaikkia osakkeita.⁵⁵ Kun arvopaperien hankinnan on täytynyt tapahtua pääasiallisesti pääyri-tyksen liike-etua silmälläpitäen, voitaneen myös vaatia, jos tytär-yhtiön tarkoituksen väitetään olevan esim. raaka-aineen hankkimi-nen pääyritykselle, että pääyritys kykenee käyttämään ainakin huo-mattavan osan tytäryhtiön tuotannosta, koska tämä raaka-ainehan-kinta muutoin saa enemmän toissijaisen merkityksen ja tytäryhtiön asema pääyritykseen nähden muodostuu pääasiallisesti pääoman sijoitukseksi tai joissakin tapauksissa ehkä keinotteluksikin.⁵⁶ Mil-loin tytäryhtiösuhteen katsotaan olevan olemassa, on myös tytär-yhtiön osakkeista saatu voitto, esim. myyntivoitto, vaikka osakkeet olisivat olleet pääyrityksellä kauemmin kuin viiden vuoden ajan, verotettavissa pääyrityksen liikutulona.⁵⁷

Mutta vaikka kysymyksessä ei olisi varsinainen tytäryhtiösuhde, voi vieraan osakeyhtiön osakkeiden omistus kuitenkin muodostua sellaiseksi, että sitä saattaa pitää osana yrityksen liiketoiminnasta ja

⁵⁴ Vrt. mm. *Eberstein*, s. 230; *Sandström*, s. 471. Meillä on käytäntö tässä suhteessa ollut kuitenkin verraten kielteinen. Niinpä KHO 1930 I 14 katsottiin, ettei osakeyhtiö ollut oikeutettu vähentämään liiketoimintansa tulosta yhtiön liikkeen laajentamiseksi perustetun apuyhtiön arvottomiksi käyneiden osakkeiden arvoa.

⁵⁵ Vrt. mm. *Sandström*, s. 478.

⁵⁶ Vrt. mm. KHO 15/5 1942 N:o 1740.

⁵⁷ *Welinder* (s. 132) huomauttaa, että kysymyksen ollessa tytäryhtiön osakkeiden arvonalentumisesta asia olisi oikeastaan käsiteltävä ikäänkuin tytäryhtiön liike-toiminta olisi ollut pääyrityksen omaa toimintaa. Silloin riippuisi tytäryhtiön osakkeiden arvonalentumisen vähentäminen pääyrityksen veronalaisesta tulosta siitä syystä, mistä tytäryhtiön osakkeet ovat alentuneet eli siis tytäryhtiön oman tulon ja omaisuusaseman muodostumisperusteista. Jos tytäryhtiön toiminnan heikontu-misen on aiheuttanut pääomanhäviön luontoinen tapaus, ei tytäryhtiön osakkeiden arvonalentumista pitäisi myöskään vastaavalta osalta saada vähentää pääyrityksen tulosta. Mutta jos osakkeiden arvonalentuminen riippuu sellaisista seikoista, joita on pidettävä tytäryhtiön yritystappiona, on alentamismahdollisuus pääyritykseen-kin nähden olemassa. Tämä käsitystapa lieneekin periaatteellisesti oikea, vaikkakin siihen tuskin käytännössä on riittävästi kiinnitetty huomiota.

osakkeiden arvonvaihtelua yrityksen liikutulokseen vaikuttavana. Siten voi jokin yritys hankkia osakkeita jossakin osakeyhtiössä varmentaan mahdollisuutensa raaka-aineiden saamiseen taikka saadaakseen itselleen varman asiakkaan tuotteidensa ostajaksi. Niin ikään saattaa osakkeiden hankinta tapahtua yrityksen liiketoimena, jos yrityksen harjoittajan on pakko ottaa osakkeet liikesaamisensa suoritukseksi tai auttaakseen yritykselle suuressa velassa olevaa asiakasta selviytymään ilman vararikkoa kriisiajan ohi.⁵⁸ Tällaisen osakkeiden hankkimisperusteen täytyy tällöin kuitenkin olla verraten pakottava ja yleensä vielä paremmin selvitetty kuin tytäryhtiösuhteen. Mm. sitä ei voida katsoa olleen määräävänä olemassa, jos osakkeiden arvo on huomattavan suuri hankittavaksi tarkoitettun edun määrään verrattuna. Ja jos yrityksen omistaja on esim. vapaasta tahdostaan, ja ilman että hänellä on siihen ollut varsinaista taloudellista pakkoa, ottanut osakkeita liikesaamisensa suoritukseksi, ei tällaisten osakkeiden arvon alentumisesta koituvaa tappiota voida käsitellä liikekustannuksena.⁵⁹

Mikäli kysymyksessä ei ole arvopaperikauppias, ei obligaatioiden omistusta edellä osakkeisiin sovelletuilla perusteilla yleensä voitane pitää siksi kiinteästi yrityksen liiketoimintaan kuuluvana, että siitä johtuva vahinko olisi katsottavissa liiketappioksi. Tätä tarkoittavia vaatimuksia ei myöskään yleensä ole hyväksytty. Kuitenkin voitaisiin ajatella mahdolliseksi, että yrityksen omistajan jossakin yksityistapauksessa on täytynyt ottaa obligatioita vastaan esim. liikesaamisensa maksuksi, jolloin niiden arvonalennus olisi tuloverotuk-

⁵⁸ Vrt. mm. *Sandström*, s. 470 ss. Oikeuskäytännössä on eräissä tapauksissa tällaiset osakkeiden arvonalennukset hyväksytty verotettavasta tulosta vähennettäviksi, kun on katsottu selvitetyn, että osakkeet oli hankittu verovelvollisen liiketoiminnan edistämiseksi (esim. *KHO* 1923 I 45, 1924 I 87, 1935 II 1574) tai että ne oli saatu suoritukseksi myydyistä tavaroista (*KHO* 1923 II 347). Useimmissa tapauksissa tällaiset vaatimukset kuitenkin on hylätty, joskus sillä perusteella, ettei ollut selvitetty, että osakkeet oli hankittu verovelvollisen harjoittaman liiketoiminnan edistämiseksi (esim. *KHO* 1933 II 945), mutta useimmiten on hylkäyspäätöksen perusteeksi vain mainittu, että osakkeiden arvonalentumista oli pidettävä pääomanhäviönä (mm. *KHO* 1933 II 120, 1934 II 1068).

⁵⁹ Vrt. *Sandström*, s. 472, 485.

sessä vähennettävissä niin kuin samoilla edellytyksillä hankittujen osakkeidenkin arvon alentuminen.⁶⁰

Liiketoiminnasta syntynyt saaminen ei ole vielä lopullisesti kertynyttä tuloa, joten kysymys siitä, mistä arvosta tällaiset saamiset on verotuksessa otettava huomioon, on oikeastaan inventoimiskysymys. Yleensä katsotaan kuitenkin, että liikesaaminen on täysimääräisenä kirjattava liikkeen omaisuudeksi ja siis myös tuloksi. Mutta niin kauan kuin suoritusta ei ole tapahtunut, on liikesaamista kohdannutta vahinkoa pidettävä yritystappiona⁶¹ siitä huolimatta, että tällainen vahinko, niin kuin edellä mainittiin, oikeastaan on fyysillisluontoinen. Vasta suorituksen tapahtuttua ja liikeprosessin siihen päättyessä lakkaa saaminen olemasta. Nyt puheena olevaksi liikesaamiseksi voidaan katsoa yleensä myydyistä tavaroista johtuvaa kauppahintasaamista. Tavarasaamiseen verrattavana on kuitenkin pidettävä myös mm. pankkien luottosaamista. Mutta muu-kin liiketoiminnan yhteydessä syntynyt saaminen, jonka syntymisen aiheuttanut toimenpide on ollut liiketulojen hankkimiseksi välttämätön, on katsottava sellaiseksi, että siitä aiheutunut vahinko on yritystappiota. Sitä vastoin varsinaisesta velaksiannosta johtunutta saamista, ellei kysymyksessä ole yritys, jonka ammattialana on velaksianto, ei voida pitää liikesaamisena.

Usein on vaikeata sanoa, koska sellainen saamisen menetys on tapahtunut, että siitä aiheutunutta tappiota voidaan pitää verotuksessa

⁶⁰ Vrt. mm. *Sandström*, s. 484 s. Oikeuskäytännössä ei obligaatioiden arvoista tehtyjä vähennyksiä ole yleensä hyväksytty tuloverotuksessa vähennettäviksi. Vrt. mm. *Krogerus*, Korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisujen hakemisto s. 237 N:o 41 kohta c) ja s. 246 N:o 184.

⁶¹ Vrt. mm. *Ståhlberg*, s. 631; *Reinhardt*, I 170 s.; *Welinder*, s. 125; *Eberstein*, s. 228; *Sandström*, s. 481; *Kovero*, Kirjanpito I 210; *Widentius*, Laki kirjanpitovelvollisuudesta s. 18 s.; *Maatz*, Die kaufmännische Bilanz s. 141 ss., 149 ss., 156 s.; *Buck*, s. 127; *Palmgren*, s. 161, 42; *Rekola*, Lm 1939 s. 472; *Krogerus*, s. 237 ja 246 mainitut ennakkopäätökset; KHO 1934 II 14, 5/6 1941 N:o 1814—15, 20/11 1942 N:o 4174, 25/11 1942 N:o 4232, 30/10 1942 N:o 3949; RÅ 1911 I 53, 1917 not. 65, 1924 not. 287, 1934 not. 201, 1942 not. 1093, 1931 not. 1159. Vrt. vielä akordipoistoista KHO 1935 II 2814, 3470, 1937 II 3159. Mitä erityisesti tulee laskettuun saamisen vähentymiseen eli prosentuaalisen alennuksen tekemiseen, ei sitä ole Ruotsin oikeudessa hyväksytty vähennettäväksi, vaan on vaadittu, että alentumisen täytyy olla aina jollakin tavoin konkreettisesti todettu.

vähennettävänä. Näiden vähennysten hyväksymisessä verotusviranomaiset yleensä noudattavat verraten suurta varovaisuutta. Velallisen maksukyvyttömyys on usein katsottu selvitetyn vain, jos velallista vastaan haetulle päätökselle on merkitty köyhäntodistus tai velallinen on tehnyt päättyneen vararikon tai hyväksytyn akordin taikka joutunut sellaiseen varattomuudentilaan, että hän elää joko julkisen tai yksityisen köyhäinavun varassa. Yleensä ei kuitenkaan vaadita selvitystä siitä, että kaikki mahdollisuus saamisen perimiseen velalliselta on menetetty, vaan riittää, jos mainitunlaatuisten tai muiden vakuuttavien ulkonaisten seikkojen nojalla voidaan päätellä, että todennäköiset maksunsaamismahdollisuudet ovat hyvin vähäiset. Mikäli poistetusta saamisesta myöhemmin kertyy maksua, se on suoritusvuonna otettava huomioon liikkeen tulona.⁶²

Rahavarojen menetys on yritystappio, sikäli kuin se on liiketoiminnan normaalin ilmiö. Siten voidaan tavanmukaisia rahanvaihtoerehdyksiä pitää tällaisena yritystappiona. Mitä erityisesti tulee yritykselle rikoksen kautta aiheutuneeseen rahavarojen vahinkoon, ovat siihen nähden voimassa edellä esitetyt, tällaisia vahingonsyitä koskevat yleiset periaatteet.

Kurssivoittojen ja -tappioiden käsittely verotuksessa ei ole ollut yhtenäistä. *Ståhlberg* on katsonut, että jos ulkomaan rahan määräinen laina on käytetty liiketoimintaa varten, niin kurssivoitto ja kurssitappio siitä on luettava liiketuloksi ja liikemenoksi, mutta että jos laina ei ole liiketoiminnan yhteydessä, kurssivoittoa ei ole lisättävä verotettaviin tuloihin eikä kurssitappiota niistä vähennettävä. Mm. *Kauppi* on taas korostanut, että kurssin vaihteluista johtuvat laskennalliset lisääntymiset tai vähentymiset eivät ole liikevoitoksi tai -tappioksi luettavia, jos on kysymys liikkeen perusrakenteen finanssioimiseen käytetyistä veloista, vaan että ne, jos ne kirjataan, voidaan lukea pääomanlisäyksiksi tai -vähennyksiksi, kun taas likeyrityksen käyttörakenteen finanssioimiseen käytetyistä veloista syn-

⁶² Vrt. edellisessä aliviitassa mainittua kirjallisuutta. Erityisesti huomauttaa *Palmgren* s. 161, että selvitykseksi velallisen varattomuudesta riittää yksityishenkilöön nähden vähäisempi näyttö kuin kauppiaaseen nähden.

tyneet laskennallisetkin kurssivoitot ja -tappiot vaikuttavat veronalaisen tulon määrään. — Mikäli kysymyksessä ovat vaihto-omaisuuden hankinnasta tai luovutuksesta syntyneiden ulkomaisten velkojen tai saamisten suhteen aiheutuneet kurssivahingot, on niitä ilmeisesti pidettävä vähennyskelpoisena yritystappiona. Mitä sitä vastoin tulee käyttöomaisuuden hankkimisesta syntyneisiin velkoihin, on kurssitappion vähentämistä koskevat vaatimukset usein hylätty, toisinaan viittaamalla siihen, että varat on käytetty yrityksen laajentamiseen, jolloin ne olisi huomattava omaisuusarvojen lisäyksenä ja poistettavissa arvovähennystietä. Puhtaasti velaksiantona otettujen ulkomaisten lainojen kuoletus- ja korkomaksujen suhteen syntyviä kurssivoittoja ja -tappioita olisi kuoletusmaksujen osalta ehkä oikeammin pidettävä pääomanvoittona tai -häviönä, mutta korkomaksujen osalta verotettavan tulon määrään vaikuttavina tuloina tai menoina, sikäli kuin esim. kiinnitysvakuuden johdosta korkojen vähentämisoikeus yleensä ei ole kielletty.⁶³

Ammattitulojen verotuksessa pääomanhäviön ja yritystappioiden raja määräytynee yleensä samojen periaatteiden mukaan kuin liiketulojen verotuksessa, vaikkakin asian luonnosta johtuu, että yritystappio käytännössä ammattituloihin nähden tulee kysymykseen harvemmin kuin liiketulojen osalta.⁶⁴ TOL 21 §:n 2) kohdan säännös ja siitä liikkeiden vaihto-omaisuuteen nähden johtuvat, yleisistä periaatteista poikkeavat menettelytavat eivät kuitenkaan liene sovellettavissa ammattitoiminnassa käytettävien varastojen käsittelyyn.

Henkilökohtaisten tulojen verotuksessa pidetään tappioita kiinteämmin pääomanhäviönä kuin liiketulojen verotuksessa. Vaikka siis esim. joku pitäisi varojaan varsin huomattavassa

⁶³ Vrt. toisaalta *Ståhlbergin* sekä toisaalta *Kaupin* ja *Kaittilan* asiantuntijanlausuntoja KHO 1939 II 2928 muutoin *Kuylenstierna* ym. s. 183; *Ståhlberg*, s. 627, 630; *Saarialho*, s. 66 s.; *Rekola*, Lm 1939 s. 472 sekä KHO 1919 II 1455, 767, 1921 I 59, 80, 1922 II 821, 1933 II 1541.

⁶⁴ Vrt. mm. *Bühler* II 55.

määrässä lainattuina yksityisille henkilöille, ei hänen ehkä kärsimään luottotappioita voida pitää verotuksessa vähennyskelpoisena yritysvahinkona, ellei kysymyksessä ole varsinaisen pankkiiriliikkeen harjoittaminen.⁶⁵ Näin ei katsottane edes silloin, kun vakuusvelasta on erityisen heikko ja korko vastaavasti suurempi. Myöskään yksityisen henkilön omistamien arvopaperien arvonalennusta ei voitane pitää verotuksessa vähennyskelpoisena. Niinpä tällainen vaatimus nähtävästi hylättäisiin, vaikka sitä perusteltaisiin silläkin, että asianomainen on osakkeet hankkinut saadakseen sen johdosta työpaikan, jonka tuloista häntä verotetaan.

V.

Mikäli vahinkoa verotuksessa siis pidetään yritystappiona ja periaatteessa veronalaisista tuloista vähennettävänä, vaaditaan usein, että tappion pitää olla lopullinen, so. realisoitu. Niinpä Ruotsissa tytäryhtiösuhteessa ja muissa vastaavissa tapauksissa vaatimus osakkeiden arvonalentumisesta on hyväksytty vasta sitten, kun osakkeet on tappiolla muille luovutettu ja tappio siten on muodostunut lopulliseksi. Näin on meilläkin toisinaan menetelty, mutta ei tästä vaatimuksesta kuitenkaan ole aina pidetty ehdottomasti kiinni.⁶⁶

Vähennyksen tekemisaikaan nähden katsotaan yleensä olevan voimassa sen periaatteen, että vähennys on tehtävä sen vuoden verotuksesta, jona tappion syntyminen on tullut ilmeiseksi. Verolakiemme perusteiden mukaan verovelvollinen ei näet ole oikeutettu vuodelta toiselle siirtämään veronalaisesta tulosta tehtäviä vähennyksiä, vaikkei tämänkään kiellon noudattamista verotuksessa aina ole jyrkästi vaadittu.⁶⁷

⁶⁵ Luottotappioiden vähentämistä vastaan puhuu myös se seikka, että näitä tappioita, niinkuin edellä on selvitetty, oikeastaan on pidettävä fyysillisluontoisina vahinkoina. Vrt. *Welinder*, s. 119 sekä muutoin mm. *Palmgren*, s. 115 ja *Sandström*, s. 481.

⁶⁶ Vrt. mm. *Reinhardt*, I s. 170 ss.; *Lindahl*, s. 337; *Sandström*, s. 429 ss., 471 sekä oikeuskäytännöstä esim. toisaalta KHO 1926 II 1347 ja toisaalta KHO 1935 II 1574. Vrt. myös KHO 1935 II 857.

⁶⁷ Vrt. mm. *Blumenstein*, s. 246; *Palmgren*, s. 162; *Sandström*, s. 475.

Tarkasteltaessa verolakien kehitystä saattaa havaita, että tulon käsite tuloverotuksessa niissä maissa, joissa lähde-teoriojen mukaisesti on voimassa yksityisten tulolähteiden antaman tulon verotukseen perustuva verotusjärjestelmä, yleensä laajenee verovapaan pääomanhankinnan kustannuksella ja että pääomanhäviön käsite vastaavasti supistuu. Sen mukaisesti vahinko, jota on totuttu pitämään pääomanhäviönä, yhä useammassa tapauksessa myönnetään veronalaisesta tulosta vähennettäväksi. Täten pääomanhäviön ja yritys- vahingon välinen eroavaisuus menettää verotuksen kannalta yhä enemmän merkitystään. Näyttää kuitenkin siltä, että meillä de lege ferenda asiaa ajatellen toistaiseksi tuskin tullaan siirtymään sellaiseen verotusjärjestelmään, jonka mukaan yleensä kaikki varallisuudenlisäys olisi veronalaista tuloa, ja sen vuoksi jäänee pääomanhäviön ja yritystappion väliselle erollekin edelleen verotuksessa huomattava, vaikkakin vähenevä merkitys.⁶⁸

⁶⁸ Vrt. mm. *Welinder*, s. 119 ss., 135; *Eberstein*, s. 228; *Sandström*, s. 490; *Lindahl* s. 309 ss.